

GÎNDIREA SOCIALĂ ȘI POLITICĂ

FRANÇOIS PERROUX ȘI ȘTIINȚELE SOCIALE

Costea Munteanu

La începutul verii acesteia, consiliul de administrație și echipa de specialiști a Institutului de Științe Matematice și Economice Aplicate (ISMEA) condusă de Gérard de Bernis, François Denoël și Pierre Uri, au trimis conducerii Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S.România tristă știre a decesului la 2 iunie 1987 a eminentului economist, sociolog și politolog francez, profesorul François Perroux, fondatorul ISMEA și dirigitorul acestuia timp de patru decenii. Ferparul colegilor parizieni din rue Pierre et Marie Curie se încheia cu aceste cuvinte adresate prietenilor și colaboratorilor români ai marelui dispărut: „Ne exprimăm speranța că legăturile ce s-au statornicit între François Perroux și dumneavoastră se vor menține și se vor întări pentru a ne permite să rămânem fideli mesajului și operei științifice ale celui ce a fost mentorul nostru”.

Se încheia astfel o lungă viață pusă sub semnul unui crez profund umanist, atît de bine ilustrat prin propriile sale cuvinte: „Noi nu credem de loc că banul este stăpînul civilizațiilor. Dacă ar trebui să alegem între «a fi bogat» și «a fi om», cred că nu ar exista îndoială asupra alegerii noastre”. Se încheia astfel o viață de om a cărui operă științifică își așteaptă încă analistul merit să-i stabilească, cu toate nuanțele necesare, locul și importanța reală în peisajul atît de eterogen și oarecum tensionat al gîndirii economice și sociale contemporane.

S-a născut la Lyon, la 19 decembrie 1903 și a debutat în viața universitară la vîrsta de numai 25 de ani. A fost profesor de economie politică la facultatea de drept a Universității din Lyon (între 1928—1937) și la facultatea de drept a Universității din Paris (între 1935—1955), din 1955 fiind profesor onorar al ambelor universități. În perioada 1938—1941 a susținut cursuri la Școala practică de înalte studii de la Sorbona (al cărei director de studii a devenit în 1955), iar în anul 1944 a înființat Institutul de științe economice aplicate (devenit, ulterior, Institutul de științe matematice și economice aplicate), al cărui director a fost pînă la sfîrșitul vieții. În 1955 a fost numit profesor la Collège de France, catedra de analiză a faptelor economice și sociale. Sînt acestea doar cîteva din jaloanele de bază ale unei cariere universitare de aproape cinci decenii, în cursul căreia activitatea didactică și de cercetare s-a îmbinat permanent cu participarea la activitatea a numeroase organisme publice franceze (Consiliul național al serviciilor publice, Comisia de studiere a politicii de cooperare cu țările în curs de dezvoltare, Consiliul Economic și Social al Franței, Comitetul Național al Cercetării Științifice etc.) precum și cu cea la activitatea unor importante institute științifice cu caracter național și internațional (director al Institutului de studii pentru dezvoltare economică și socială, membru în Consiliul Internațional al Științelor Sociale ș.a.). A îndeplinit, totodată, misiuni de studii în diferite țări, a inițiat colocvii și dezbateri științifice pe probleme de actualitate ale teoriei și practicile economice, a fost prezent în conducerile unor publicații și asociații. Ca o largă recunoaștere internațională a prodigioasei sale activități științifice și culturale, pusă în slujba promovării circuitului mondial al valorilor spirituale, stau mărturie numeroasele titluri de doctor sau profesor „honoris causa” ce i-au fost atribuite de o serie de universități din Europa, Statele Unite ale Americii și America Latină precum și cele cîteva premii conferite lucrărilor sale și decorațiile cu care l-au onorat o serie de țări.

Prin excepționala sa fecunditate — reflectată în cele peste patru sute de titluri — prin marea sa diversitate tematică — cuprinzînd demersuri de mare profunzime și rigoare analitico-eseistică în planul teoriei economice, al istoriei doctrinelor, economiei aplicate, sociologiei, politologiei — precum și prin varietatea de forme și mijloace prin care creația sa a fost și este difuzată — tratate, cursuri, studii, comunicări, prelegeri, articole, intervenții în dezbateri —, opera științifică a lui François Perroux se înscrie ca unul din momentele de referință al gîndirii economice contemporane; și chiar dacă comunitatea economică științifică internațională încă nu a realizat, poate, la adevărata sa valoare și semnificație euristică, opera marelui gînditor-economist francez, este cert că impactul ei real asupra locului și statutului științei economice

În contextul dialogului și interacțiunilor sale cu celelalte discipline socio-umane (și, de fapt, nu numai socio-umane), reprezintă o contribuție majoră pe care studii și exegeze viitoare o vor pune tot mai mult în lumină.

Din această perspectivă privind lucrurile, sîntem îndreptățiți să considerăm că, în esența lor și în ultimă instanță raționamentele și analizele omului de știință francez au pornit de la analiza critică a echilibrului neoclasic al interdependenței generale și a celui macroeconomic al lui Keynes, ajungînd la examinarea dinamismelor și dinamicii dezvoltării, pentru a încerca să identifice apoi locul „gîndirii economice reînnoite”¹ și a căuta unele corespondențe între formele dominante în prezent ale teoriei economice generale și pozițiile filosofice și metateoretice (epistemologice) pe care le implică sau cu care sînt compatibile. În acest fel, între descifrarea dinamismului fenomenului colectiv în întreprinderea capitalistă din secolul nostru² și ideea extinderii în știința economică a noțiunii de *spațiu abstract* — noțiune care s-a dovedit fertilă în matematica și fizica modernă³ — Fr. Perroux este în căutarea unei soluții de echilibru între diferitele unități reale și forțe care acționează în cîmpul economic spre a se putea ajunge la o creștere armonizată.

Cercetările sale în domeniul planificării se înscriu tocmai în centrul acestui efort, conceptul de *efect de antrenare* — cu care gînditorul francez a îmbogățit teoria și practica programării — avînd menirea de a accentua și mai pregnant profilul locului ce-i revine în galeria economiștilor care, de la Keynes încoace, din unghiuri de vedere diferite, pe planuri diferite și în dimensiuni diferite, au căutat să modernizeze gîndirea economică (occidentală). Iar expresia cea mai sintetică a acestui efort ar putea fi găsită în încercarea de a da, printr-o „teorie generală a echilibrului economic”, un fundament conceptelor folosite de Perroux în diferite lucrări: *unitate motrice, unitate dominantă, poli de dezvoltare*⁴.

Dar, demersul conceptual prioritar în gîndirea economică a lui Fr. Perroux a vizat, credem, tema subdezvoltării, problematica unei „alte dezvoltări”. Astfel, pe la mijlocul anilor '50, reputatul economist francez publica o serie de studii prin care, punînd sub semnul întrebării teza general admisă cu privire la emanciparea economiilor subdezvoltate pe baza creșterii economice generate de mecanismele pieței libere și ale profilului, afirma o problematică nouă, distinctă, respectiv cea a dezvoltării axate pe luarea în considerare a nevoilor fundamentale ale populației.

De-a lungul anilor, gînditorul francez a continuat să aprofundeze și să lărgască cercetările sale asupra stării de subdezvoltare, ajungînd la concluzia că, pentru surmontarea stărilor conflictuale și a crizelor, pentru depășirea contradicțiilor condiției de subdezvoltare, este necesară substituirea logicii maximizării profiturilor cu cea a dezvoltării resurselor umane⁵. În acest sens, el a pus în evidență faptul că problematica subdezvoltării nu se poate reduce pur și simplu la creșterea cantitativă a produsului național — așa cum gîndeau majoritatea economiștilor epocii și în mod special cei cuprinși în sistemul ONU —, sau la simpla rămînere în urmă în dezvoltarea unor țări, așa cum au afirmat susținătorii concepției stadiale a dezvoltării, concepție potrivit căreia țările lumii trec, în evoluția lor, prin mai multe faze sau stadii succesive, genera subdezvoltării reprezentînd-o asincronizarea istorică a stadiului în care se află, la un moment dat, diferitele state.

În concepția lui Fr. Perroux însă, subdezvoltarea este un fenomen mult mai complex, de natură structurală, depinzînd atît de organizarea factorilor interni și externi care constituie ființarea unei societăți, cît și de relațiile ce operează și se dezvoltă între acești factori (factori de natură tehnică, economică, dar și culturală, socială, administrativă și politică). De aceea, pentru Fr. Perroux, subdezvoltarea nu poate fi izolată de analiza economică a dezvoltării, întrucît ea nu este o problemă ce poate fi tratată de către state în mod izolat, iar dacă se dorește înțelegerea naturii sale reale trebuie revăzută și ameliorată „teoria încă rudimentară a dezvoltării și creșterii”.

În opoziție cu teoriile occidentale convenționale „neoclasiche” (subiectivist — marginaliste și neomarginaliste) — care, neputîndu-se ridica deasupra abordărilor aistorice și statice ale realului economic, fac apologia diviziunii internaționale capitaliste a muncii, susținînd că aceasta ar avea un caracter rațional și armonios, asigurînd avantajul reciproc al tuturor partenerilor

¹ Fr. Perroux, *Pour une philosophie du nouveau développement*, Paris, Aubier, Les Presses de l'UNESCO, 1979.

² Fr. Perroux, *L'entreprise et l'économie du XXe siècle, Etude internationale à l'initiative de F. Bloch-Lainé et Fr. Perroux*, 3 vol. Paris, P.U.F., 1966—1967.

³ Fr. Perroux, *L'économie du XXe siècle*, Paris, P.U.F. 1962.

⁴ Vezi, în acest sens, prefața lui Fr. Perroux la lucrarea lui Claude Jessua, *Coûts sociaux et coûts privés*, Paris, 1968.

⁵ Fr. Perroux, *L'idée du développement global, endogène et intégré*, Quito, Ecuador, 1979.

